

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ
ФОРМУВАННЯ КОМП'ЮТЕРНО ОРІЄНТОВАНОГО
НАВЧАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА
НА ГУМАНІТАРНИХ ФАКУЛЬТЕТАХ ПЕДАГОГІЧНИХ ВНЗ**

Серед основних ідей нових концепцій розвитку освіти України в ХХІ ст. названі потреба у нових технологіях навчання та всеохоплююча інформатизація. Необхідність забезпечення ефективності інформатизації освіти вимагає розв'язання ряду психолого-педагогічних проблем, які можна поділити на кілька груп. Одна з них (шоста група) включає проблеми формування основ інформаційної культури учнів, студентів і педагогів, а також педагогічної доцільності освоєння ними засобів нових інформаційних технологій [3, с. 27].

Психолого-педагогічні аспекти інформатизації навчання досліджувалися у працях В.П. Безпалька, Л.І. Білоусової, М.І. Жалдака, Ю.О. Жука, Ю.І. Машбиця, С.А. Ракова, О.В. Співаковського, Н.Ф. Тализіної та ін. Також розглядалися можливості реалізації дидактичних функцій комп'ютерно-орієнтованих засобів навчання при вивченні шкільних курсів (Т.В. Габай, О.А. Гончарова, К.А. Зуєв, О.А. Кузнецов, В.М. Монахов та ін.).

Незважаючи на численні дослідження в цій галузі, аспектам використання комп'ютерно орієнтованих засобів навчання студентів-гуманітаріїв у педагогічних ВНЗ приділяється недостатньо уваги. Адже в Державному стандарті загальної середньої освіти зазначено, що їх впровадження "...відкриває широкі перспективи при вивченні дисциплін гуманітарного циклу – рідної та іноземних мов, літератур, історії, суспільствознавства, художньої культури тощо, зокрема, значного розширення змістового наповнення курсів за рахунок використання засобів, що уможливають подання й опрацювання значно більших обсягів навчальної інформації порівняно з традиційними за той самий час, роблять її цікавішою, доступнішою для сприймання, зрозумілішою на основі унаочнення, відеосупроводу, інтерактивності систем навчання, використання інформаційно-довідкових систем, систем штучного інтелекту, гіпертекстових систем, систем мультимедіа, телекомунікацій тощо, що дає можливість суттєво посилити мотивацію навчання, активізувати навчальну діяльність, інтенсифікувати навчальний процес" [1, 9]. Для практичної реалізації цих можливостей слід підвищувати рівень всебічної інформатичної підготовки майбутніх вчителів-гуманітаріїв, у тому числі і в напрямі доцільного використання комп'ютерно орієнтованих засобів в їх навчальній, а згодом і професійній діяльності.

Метою статті є розгляд складових комп'ютерно орієнтованого навчального середовища на гуманітарних факультетах педагогічних ВНЗ і дослідження психолого-педагогічних засад його формування на основі використання комп'ютерно орієнтованих засобів навчання.

Насамперед, проаналізуємо взаємозв'язок понять "засоби навчання" і "навчальне середовище".

Питання використання засобів навчання завжди перебували в полі зору науковців і практиків. Однак у науці немає загальноприйнятої класифікації засобів навчання. Аналіз педагогічної літератури засвідчує, що засоби навчання відповідно до наростання можливості автоматизувати дії вчителя й учня можна розташувати у такому порядку:

Прості засоби:

1. Вербальні: підручники, навчальні посібники тощо.
2. Прості візуальні (наочні) засоби: реальні предмети, рисунки, схеми, таблиці тощо.

Складні засоби:

3. Механічні візуальні пристрої: діаскоп, мікроскоп, кодоскоп та інші.
4. Аудіальні засоби: програвач, магнітофон, радіо.
5. Аудіовізуальні: звуковий фільм, телебачення, відео.
6. Засоби для автоматизації процесу навчання: лінгвістичні кабінети, комп'ютери, інформаційні системи, телекомунікаційні мережі [4].

Тож особливою групою засобів навчання є складні електронні пристрої. Комп'ютер є багатофункціональною навчальною машиною. Можливості його використання значно ширші за можливості використання всіх вищезазначених засобів навчання. Але тільки за умов ретельного аналізу природних якостей комп'ютерно орієнтованих засобів навчання, визначення дидактичних можливостей їх використання та функцій у процесі навчання, вони можуть бути дійсно корисними для навчального процесу і зайняти чільне місце в системі інших засобів навчання.

На основі засобів навчання формується відповідне навчальне середовище, їх досконалість суттєво впливає на діяльність суб'єктів навчання та організацію навчального процесу, вони виконують свої специфічні функції, що визначаються, зокрема, рівнем науково-технічних, психолого-педагогічних і методичних досягнень свого часу.

Іншими словами, під засобами навчання розуміються об'єкти, на основі яких формується навчальне середовище та які використовуються у навчальній діяльності. Навчальне середовище має у своїй структурі змістову і матеріальну складову, які взаємозалежні та об'єднані для досягнення загальних цілей навчання. Тоді як змістове наповнення навчального середовища визначається предметною галуззю, його матеріальна реалізація через засоби навчання сприяє формуванню предметної ситуації, у якій здійснюється навчальна діяльність. Засоби навчання упредметнюють навчальну подію, надаючи можливості суб'єктам навчання розширити спектр засобів, за допомогою яких засвоюється навчальний матеріал. Говорячи про засоби навчання як матеріальне відображення технічного прогресу на всіх етапах розвитку освіти, слід наголосити, що поява принципово нових засобів навчання, зокрема комп'ютера та відповідного програмного забезпечення, дає можливість формувати на їх основі сучасне навчальне середовище, комп'ютерно орієнтоване.

У Національній доктрині розвитку освіти [5] зазначається, що створення індустрії сучасних засобів навчання, що відповідають світовому науково-технічному рівню, є важливою передумовою реалізації ефективних стратегій досягнення цілей освіти. Одним із вирішальних чинників модернізації системи освіти є створення нового покоління засобів навчання на основі поєднання новітніх досягнень педагогіки з потужними дидактичними можливостями нових інформаційних технологій.

Вища школа на нинішньому етапі свого розвитку послідовно і неухильно переходить до якісно нового стану інформатизації освіти. Формування сучасного навчального середовища передбачає наявність відповідного технічного, дидактичного, кадрового, організаційного забезпечення; розробку нових методичних систем навчання, комп'ютерного супроводу подання і закріплення навчального матеріалу, контролю знань, аналізу і коригування навчального процесу, психолого-педагогічного та санітарно-гігієнічного обґрунтування використання відповідних комп'ютерно орієнтованих засобів.

Суть психолого-педагогічних проблем використання комп'ютерно-орієнтованих засобів навчання студентів-гуманітаріїв у педагогічних ВНЗ полягає у з'ясуванні педагогом вищої школи того, як, з одного боку, краще підключати комп'ютер для супроводу всіх видів навчальної діяльності студентів при навчанні саме дисциплін комп'ютерного циклу, а з іншого боку, як і в якому обсязі може бути використаний комп'ютер у процесі навчання будь-яких дисциплін вищої школи, щоб найефективніше вирішувати різноманітні педагогічні завдання.

Психолого-педагогічні дослідження і наявний досвід використання комп'ютерів у навчальному процесі примушують з усією серйозністю та ретельністю підходити до оцінювання складних, діалектичних, багато в чому суперечливих явищ, що пов'язані з комп'ютерно орієнтованими засобами навчання. Формування у студентів малообґрунтованої впевненості у безмежних можливостях комп'ютера та відповідно споживацьких настроїв, які межують з відмовою від самостійних зусиль у досягненні тих або інших цілей, надмірне захоплення комп'ютером для простого перегляду різноманітних мультимедійних посібників і дійсно захоплюючих відеоігор (за рахунок інших видів діяльності, зокрема, гігієнічно необхідного дозованого відпочинку, занять фізичною культурою та спортом, самостійного ознайомлення з культурно-естетичними цінностями тощо) – всі ці та деякі інші можливі втрати комп'ютерного навчання потребують тверезого та реалістичного оцінювання педагогічного потенціалу цього в цілому безсумнівно перспективного засобу вдосконалення навчально-виховного процесу.

Головними діючими особами в навчальному процесі залишаються педагог і учні (студенти). Комп'ютери ж разом з усім програмним забезпеченням і засобами зв'язку – лише засоби їх діяльності. І тільки від обізнаності і майстерності вчителя залежать ефективність і результативність впровадження комп'ютерно орієнтованих засобів у навчально-виховний процес у будь-якому навчальному закладі.

Здійснюючи інформатичну підготовку студентів гуманітарних спеціальностей у вищих педагогічних навчальних закладах, слід виявити необхідний перелік знань і вмінь вчителя в галузі використання комп'ютерно орієнтованих засобів у своїй професійній діяльності і розробити всі компоненти методичної системи їх формування. Для ефективного використання комп'ютера як універсального дидактичного засобу навчання у вищій школі студенти повинні опановувати основи необхідних знань та накопичити особистий досвід з практичного використання сучасних інформаційних технологій, мати загальнокультурну і методичну підготовку з їх застосування у навчальному процесі.

Використання комп'ютерно орієнтованих засобів дає змогу поєднати в одному пристрої сукупність засобів навчання, управління якими пов'язано з певною мірою стандартними способами діяльності (точніше, зі стандартним набором операцій щодо управління розвитком екранних подій). Кооперування в одному пристрої різноманітних (за змістом, структурою, відео- та аудіорядом тощо) засобів навчання надає можливості розробки уніфікованих стратегій навчальної діяльності (з боку вчителя). Модифікація стратегій навчальної діяльності за умови дотримання загальних вимог до змісту навчальних предметів пов'язана з їх адаптацією до психофізіологічних якостей учня, різних "точок входження" засобів інформаційних технологій у сценарій навчального процесу, апаратно-програмним рівнем комп'ютерної техніки, рівнем володіння вчителем засобами інформаційних технологій та методиками їх використання [2].

Система занять у вищих педагогічних навчальних закладах з інформатичної підготовки майбутніх вчителів-гуманітаріїв повинна вести не лише до розширення

користувацьких умінь та навичок, але й впливати на організацію навчально-виховного процесу у вищій школі, надаючи в розпорядження вчителя потужний універсальний інструмент – комп'ютер. Формування відповідної інформатичної підготовки студентів-гуманітаріїв приведе до бажаних результатів, якщо воно буде здійснюватися з урахуванням потреби в підвищенні загальної культури майбутнього вчителя, у поліпшенні методичної, загальнопедагогічної і психологічної культури, а також підготовки до фахового самовдосконалення, у тому числі і в галузі сучасних інформаційних технологій. Необхідно вдало поєднати традиційні методики вивчення навчального матеріалу з різних дисциплін вищої школи з якомога ефективнішим використанням комп'ютерно орієнтованих засобів, щоб підвищити привабливість цих дисциплін, збільшити інтенсивність та активізувати навчально-пізнавальну діяльність.

Комплексне використання дидактичних засобів комп'ютерних технологій навчання передбачає розробку і використання різних видів навчальних і контрольних програмних засобів, їх поєднання зі звичайними способами і засобами навчання, при якому виявляється ефект інтеграції. Тільки в цьому випадку і при збереженні провідної ролі педагога в навчанні можливий перспективний розвиток комп'ютерно орієнтованих дидактичних засобів і ефективне використання їх у навчально-виховному процесі вищої школи.

Ефективне використання комп'ютерно орієнтованих засобів навчання передбачає взаємодію, позитивний взаємовплив специфічних можливостей подання навчального матеріалу за допомогою комп'ютерів і психолого-педагогічних основ традиційного навчання у вищій школі. Широкі перспективи використання мультимедійних засобів, можливості діалогового спілкування суб'єктів навчальної діяльності нададуть змогу реалізувати ефективно поєднання наочності і методичних коментарів до неї, активізувати чуттєве сприйняття студентів у педагогічно визначеному напрямі. Мультимедійні програми навчального призначення, що доцільно використовуються при вивченні різних тем, можуть бути різноманітними за змістом, структурною побудовою, виражальними можливостями, обсягом навчального матеріалу. Ці програми можуть виступати як інформаційно-пізнавальний або інформаційно-контрольний засіб навчання та виконувати різноманітні дидактичні функції у певних навчальних ситуаціях. Раціональне використання комп'ютерно орієнтованих засобів навчання дає змогу забезпечити доцільну зміну видів діяльності, допомагає зосередити увагу студентів на вирішенні нетрадиційних навчальних завдань, виконанні пізнавальних дій, запобігає їх втомлюваності, появі гіподинамії, підтримує постійний інтерес до навчання.

Пропонований студентам навчальний матеріал і можливості його вивчення постійно розширюються завдяки розвитку мультимедійних технологій, що підключають комплексне (текст, колір, об'єм, звук, анімація) сприйняття матеріалу.

Комп'ютер – це новий вимір у просторі навчання. Це необхідний засіб діяльності суб'єктів навчання, але він у жодному разі не замінить традиційного друкованого посібника, тим паче в жодному разі не підмінить живого спілкування з педагогом. Потрібно окремо зупинитися на помилковості судження, що з розвитком комп'ютерних технологій, появою і розповсюдженням “комп'ютерних книжок”, довідників, навчальних програм традиційний друкований посібник зникне, відійде в минуле. Комп'ютер з найдосконалішим програмним забезпеченням і найрозвиненішою довідково-пошуковою системою ніколи не замінить підручник. Комп'ютер може стати тільки багатофункціональним потужним доповненням до навчальної

книжки. При цьому роль підручника повинна докорінно змінитися. У навчальному процесі незабаром використовуватиметься нова дидактична система: підручник ↔ комп'ютер (програмне забезпечення + засоби комунікації). Ця система вимагає ретельної розробки, науково-педагогічного обґрунтування, забезпечення методичної бази [6].

Висновки. Отже, одним з генеральних напрямів інформатизації освіти є створення індустрії комп'ютерно орієнтованих засобів навчання, метою яких має бути забезпечення спланованого оновлення й модернізації існуючої матеріальної складової навчального середовища вищих закладів освіти. Ці сучасні засоби повинні відповідати світовому рівню науково-технічного розвитку суспільства, на їх основі можна впроваджувати новітні методики навчання, створювати умови для реалізації ефективних стратегій досягнення цілей освіти. Ця мета може бути досягнута шляхом проведення скоординованих наукових досліджень, проектно-конструкторських та методичних розробок, виготовлення, модернізації та експериментальної перевірки нових, оновлених і модернізованих засобів навчання, їх постачання, впровадження, технічного обслуговування та методичної допомоги щодо їх використання у навчально-виховному процесі вищої школи.

Література

1. Державний стандарт загальної середньої освіти (проект): Інформатика / [авт. кол. під кер. М.І. Жалдака] // Освіта України. – 1997. – № 32. – 8 серпня. – С. 8–10.
2. Жук Ю.О. Характерні особливості поведінки у комп'ютерно-орієнтованому навчальному середовищі / Ю.О. Жук // Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання: збірник наукових праць. – К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2001. – Вип. 4. – 230 с.
3. Концепція інформатизації освіти (проект) / [В.Ю. Биков, Я.І. Вовк, М.І. Жалдак, Н.В. Морзе, Ю.С. Рамський та ін.] // Рідна школа. – 1994. – № 11. – С. 26–29.
4. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка: навч. посіб. / Н.Є. Мойсеюк. – 3-є вид., доп. – К., 2001. – 608 с.
5. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті. – К.: Шкільний світ, 2001. – 24 с.
6. Шиман О.І. Формування основ інформаційної культури майбутніх учителів початкової школи: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.02 / О.І. Шиман; НПУ ім. М.П. Драгоманова. – К., 2005.

ШКВАРИНА Т.М.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ ДО ЗДІЙСНЕННЯ ІНШОМОВНОЇ ОСВИТИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У кінці ХХ ст. у педагогічних ВНЗ III–IV рівнів акредитації в рамках підготовки вчителів за декількома спеціальностями студенти факультетів дошкільної освіти, які здобували другу спеціальність “Учитель іноземної мови загальноосвітньої школи”, прилучилися до вивчення основ методики навчання іноземної мови (ІМ) дошкільників. Проте на їхній підготовці негативно позначалося те, що зміст спеціалізованої підготовки не відповідав сучасним вимогам. Вихідні положення підготовки вчителів не могли бути успішно реалізованими через відсутність системи підготовки таких фахівців, підручників, спеціалізованих навчальних посібників з ІМ та методики забезпечення іноземної освіти дошкільників.

Проблема підготовки вчителів до навчання ІМ дошкільників відображено лише в декількох дисертаційних дослідженнях, виконаних в Україні та Росії